

Windisch Éva (1924–1993)

1993. december 12-én elhunyt dr. Vörös Károlyné dr. Windisch Éva, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirat-tárának nyugalmazott vezetője, a történelemtudomány kandidátusa. Földi maradványait a Jó Pásztor Nővérek óbudai templomában helyezték örök nyugalomra 1994. jan. 4-én. Munkatársai nevében Karsay Orsolya búcsúztatta.

*

Most, amikor végső búcsút veszünk *Windisch Évától*, aki egész életét kéziratok vonzáskörében töltötte, aki a magyar vonatkozású kéziratoknak nemcsak rendszerezője és regisztrálója volt, hanem kutatója és kiadója is, aki a magyar történelem és magyar irodalom forrásainak könyvészetét összeszer-

kesztette, akiben olyan tudóst temetünk, aki összhangot teremtett tudomány és szolgálat, hivatás és magánélet között, aki egyszerre volt tudós, köztisztviselő, nő és családanya, akiről mi, közvetlen munkatársai talán elmondhatjuk, hogy boldog ember volt, most tehát, amikor végső búcsút veszünk *Windisch Évától*, szerelmes brátim, illendő, hogy az Országos Széchényi Könyvtár egykor reá bízott kézíratai közül a legbecsesebbet, a Pray-kódexet idézzük.

Mondjuk el együtt a Halotti Beszédet.

Látjátuk feleim szümtükhel, mik vogymuk: isa, pur és homou vogymuk. / Mennyi milosztben teremtevé elevé miü isemüköt, Ádámut, és odutta volá neki paradicumut házoá. Es mend paradicsumben volou gyimilcsektül munda neki élnie. Héon tilitoá üt így fá gyimilcsétől. Gye mundoá neki, méret nüm éneik: isa, ki nopun emdül oz gyimilcstül, halálnek haláláal holsz. / Hadlavá holtát terümtevé istentül, gye feledevé. Engedé ürgünd intetüinek, es evék oz tilut gyimilcstül. Es oz gyimilcsben halálut evék. Es oz gyimilcsnek ül keserőü volá vize, hügy turkokat migé szokosztja volá. / Nüm heon mogának, gye mend ü fojánek halálut evék. / Horoguvék isten, es vetevé üt ez munkás világ belé: es leün halálnek és pukulnek fesze, es mend ü nemének. / Kik ozuk? Miü vogymuk. Hügy es tüü látjátuk szümtükkel: isa, es nüm így ember mulhotja ez vermöt, isa, mend ozhuz járou vogymuk./

Vimágygyuk uromk isten kegyilmét ez lélekért, hury jorgassun ü neki, es kegyiggyen, es bulcsássá mend ü bűnét! / És vimágygyuk szent achszin Máriát és boudug Michael arkangyelt es mend angyelkut, hury vimágygyanak érette! / És vimágygyuk szent Péter urot, kinek odut hotolm oudania es ketnie, hury ougya mend ü bűnét! / És vimágygyuk mend szentüküt, hury legyenek neki segéd uromk szine eleüt, hury isten iü vimádságuk miá bulcsássá ü bűnét! / És szobodachcha üt ürgünd *ildetüütül* es pukul kínzatujátül, es vezesse üt paradicsum nyugalma

beli, es oggyun neki műnyi ürüszág belé utat es mend jouben részt! / És keássátuk uromkhoz chármut: kyrie eleison! / Szerelmes brátim! Vimágygyomuk ez szegin ember lilkiért, kit ur ez nopun ez homis világ timnüae beleül menté, kinek ez napun testét tümetjük: hury úr üt kegyelméhel Ábraám, Izsák, Jákob kebelében helhezje: hury birságnop jutvá mend ü szentei és ünüttei küzikün jou feleül jokatnie ílesztje üt! / Es tiü bennetük. / Clamate ter: kyrie eleison!

(Benkő Loránd olvasata)

Karsay Orsolya

Emlékezés Birkás Endrére

Birkás Endre elsősorban mint jelentős író volt ismert, azonban emellett könyvtárosként, antikváriusként és könyvszakértőként is igen jelentős tevékenységet fejtett ki. Itt most elsősorban azért emlékszünk rá, mert 1993-ban lett volna nyolcvanéves.

Birkás Endre 1913. augusztus 5-én született Budapesten. Középfiskolai tanulmányait Pécsen végezte, ugyanitt jogtudományi doktorátust is szerzett. Katonáskodás és külföldi tanulmányutak után, 1938-ban Budapesten az Egyetemi Nyomdában lektorként alkalmazták, majd munkahelye könyvesboltjában dolgozott. Közben már szépirodalmi tevékenységet is kifejtett, első regénye „Kelepce” címmel 1942-ben jelent meg a Diárium könyvtár sorozatában. Ő maga erre így emlékezett: „1938-tól 1948-ig elég rendszeresen jelentek meg szépirodalmi írásaim. Pár évi szünet után kezdtem megint írni”.

A Központi Antikvárium vezetőjévé 1952-ben nevezték ki. Majd hosszabb szünet után, 1960-ban látott napvilágot „Elfelejtett emberek” című regénye. Meghatározó jellegű momentum volt életében finnországi svéd származású felesége. Feltehetően ennek a ténynek volt köszönhető, hogy itt említett műve egyidejűleg jelent meg svéd nyelven Helsinkiben és Stockholmban „Bortglömda människor” címmel, 1962-ben. Könyvekkel kapcsolatos széleskörű szakértelme miatt kapott alkalmazást az Országos Széchényi Könyvtárban, ugyancsak 1962-ben, ahol hamarosan a Gyarápítási Osztály vezetőjévé nevezték ki. Haláláig itt végezte lelkiismeretesen nagy felelősséggel járó munkáját, melyben segítségére voltak korábban szerzett antikváriusi tapasztalatai.

Közben sorban jelentek meg kötetei, például a „Kopár ég”-ben 1966-ban egy kisregényt és elbeszéléseket tett közzé. Az „Ólmos eső” (1969) szintén kisregényeket tartalmaz. A „Mondd még meddig kell élni” (1971) novelláit foglalja magában. Utolsó jelentősebb könyve az „Álmatlan nappalok” (1972).

Amíg egészséggel bírta fáradhatatlanul, lelkesedéssel dolgozott a nemzeti könyv-

tárban is, ahol sokan emlékeznek ma is kedves, mosolygós, mindig segítőkész személyiségére. Számos mai alkalmazott tanulta meg tőle a könyvekkel kapcsolatos szakismereteket, és a könyvtárost felkereső ügyfelekkel, könyveiket eladókkal történő kapcsolatfenntartás tudományát.

Itt most *Birkás* Endre emlékezetére, egy vele legkedvesebb olvasmányairól készített interjúmat kívánom közölni.

„– *Kedves Endre, szeretném, ha nyilatkoznál, mely irodalmi művek hatottak életszemléletedre, mely könyvek voltak a legkedvesebb olvasmányaid?*

– A feladott kérdésekre őszintén választ adni – úgy gondolom – nem is olyan könnyű feladat. Az jár az ember fejében: valamiféle teszt ez is: árueld el, mik voltak a legkedvesebb olvasmányaid, s megmondom ki vagy. Elgondolkoztató kérdés az is, hogy mely művek hatottak életszemléletünkre: mert ugye, ha erre a kérdésre azt válaszolja valaki, hogy az ő életszemléletét döntően a Tőke alakította ki, abból esetleg egészen más következtetést lehet levonni, mintha azt állítja, hogy rá legnagyobb hatással az Újszövetség, vagy Joyce Ulyssese volt. Mindkettőtől függetlenül úgy érzem, hogy általában azok az írásművek hagytak nyomot bennem, amelyek valamiképpen igazolni látszottak mindenkori életszemléletemet.

– *Gyerekkorod olvasmányairól hallhatnánk előbb valamit?*

– Tízéves korombeli életszemléletemhez például sokkal közelebb álltak *Huckleberry Finn kalandjai* vagy a *Komisz kölyök naplója*, mint *Twist Oliver* vagy *Copperfield Dávid*. Érettségi felé közeledvén fedeztem fel *Márai* korai műveit, hogy aztán majd külföldre kerülvén, az *Idegen emberek* hőse életszemléletéhez híven én is gondosan kerültem a múzeumokat.

– *Később mely könyveket olvastad a legszívesebben?*

– *Kosztolányi* prózája máig is bűvöletében tart, műfajában utolérhetetlen remekműnek tartom *Nagy Lajos* Kiskunhalomját, mindig szívesen gondolok vissza *Tersánszky* Kakuk Marcijának, a *Margarétás* dalnak, a *Viszontlátásra* drágának és

Kassák Egy ember életének élményére. Annak idején nagy élvezettel olvastam *Thackeray* Hiúság vásárát, *E.T.A. Hoffmann* Ördög bájitalát, a Háború és békét, néhány *Dosztojevszkij*-művet. A külföldi irodalom csúcspontjai az *Iván Iljics* halála, *Csehov* elbeszélései, a *Madame Bovary*, *Proust* Eltűnt idő nyomában egyes részletei, *Babel* Lovashadserege és novellái, *Hemingway* Fiestája és *Camus* Közönye körül rajzolódnak ki emlékezetemben. E művekhez újra és újra visszatérek, eddig még nem okoztak csalódást.

– *A költészet nagyjai közül kiket kedvelsz?*

– Verset keveset olvasok, nagy ritkán előveszem *József Attila* kötetét, *Szabó Lőrinc* Tücsökzenéjét, *Babits* élete végén írt verseit és néhány kortárs költő kötetét. Ami a verseket illeti, nem bírom ítéletben, bizonytalan a „hallásom”. Kiváló költőnk nemrégiben elemezte, hogy miért zseniális vers a Befordultam a konyhára. Én maig sem tudtam a zsenialitását felfedezni.

– *Mostanában milyen jelentősebb irodalmi művek elolvasására készülsz?*

– A közelmúltban megfordult a fejemben: most jó alkalom kínálkozik, hogy súlyos olvasmányadósságaimat törlesszem, gyorsan el kellene olvasnom *Dante* Isteni Szinjátékát, a *Kalevalát*, *Homérosz* Iliászát és *Odüsszeia*-ját, a *Szigeti* veszedelmet, *Goethe* Faustját, a *Mahabharátát* stb. E művek élményével gazdagodva, egyrészt válaszom nem árulkodna műveltségbeli hiányaimról, másrészt formálhatták volna életszemléletemet. Ez utóbbi rám is férne talán, s jobb későn, mint soha. Sajnos nem jutott időm rá.

Egy időben lelkesen olvastam bűnügyi regényeket, de mióta *Chandler* meghalt – elolvastván már műveit – úgy véltem, hogy nem érdemes többé detektívregényt kézbe vennem.”

Végül úgy gondolom, hogy e kis interjú elolvasása után talán kissé jobban megismertük *Birkás Endrét* az író, az olvasót, de talán a könyvtárost is.

Batári Gyula

Pályasors egy jubiláló könyvtár története kapcsán

Pataki Lajosné: a Pest megyei Könyvtár 20 éve nyugállományba vonult dolgozója

Az elmúlt évben ünnepeltük könyvtárunk fennállásának 40. évfordulóját. A könyvtár megalakulásakor kezdett dolgozni *Pataki Lajosné*, a mi *Mária* nénink is, aki még ma is dolgozik nálunk. Ő az egyetlen, aki a „kezdőcsapatból” még megmaradt.

1951–52-ben, amikor a falusi letéti könyvtárakat kezdték létrehozni, kezd-

tek a megyei könyvtárak is megalakulni. 1952 december végéig a Pest Megyei Könyvtárnak is létre kellett jönni. Valójában 1953 januártól kezdte meg működését a korábbi körzeti könyvtárból lett Pest Megyei Könyvtár.

Mária néni 1953-ban még nem volt igazi könyvtáros, Ürömben élt, és a községi előjáróság adóügyi előadó-

ként dolgozott. Amikor a körzeti könyvtár vezetője, *Tóth Ferenc* Ürömben járt a letéti könyvtár telepítése miatt, akkor ismerkedett meg a könyvtárüggyel. Ott, Ürömben, kezdett a könyvekkel foglalkozni és *Tóth Ferenc* unszolására felvételizett a könyvtári főiskolára. 1953 januárjában gyakoronkként került a Pest Megyei Könyvtárba. A legelső feladata a könyvtár költöztetése volt. A megyei könyvtár anyaga a Pest Megyei Tanács épületében volt, ezt kellett a *Kristóf téren* kijelölt épületbe hurcolni, ott elrendezni.

Kezdő felállásban még volt olvasószolgálat is, ami a későbbiekben, egészen 1975-ig szünetelt. Egyrészt a helyhiány miatt, másrészt a főváros és a megye között folyó vita miatt: a Fővárosi *Szabó Ervin* Könyvtár nem engedélyezte a megyei könyvtárnak, hogy az ő területén (Budapesten) kölcsönözzön, de a Pest Megyei Tanács sem engedte, hogy a megyei könyvtár Budapest lakosainak kölcsönözzön. Így aztán, hiába költözött a könyvtár több ízben újabb és újabb helyre, a mai helyére költözéséig csak a könyvbeszerzést, feldolgozást, könyvtárközi kölcsönzést, a letéti könyvtár állománycseréjét és módszertani feladatokat látott el.

A megalakuló Pest Megyei Könyvtár legelső munkatársai *Pataki Lajosnén* kívül *Salamonné Orvos Mária*, *Markovics József* és *Pál Ernő* volt. A berendezkedés után *Mária néni* feladata a gazdasági munka volt, hiszen az előző munkahelyén jól begyakorolta a számviteli dolgokat. Költségvetést, számfejtést és beszerzést kellett végeznie, ami elég megterhelő volt már, amikor a kölcsönző autók is kezdtek dolgozni.

Az 56-os események a könyvtár életében is nyomot hagytak: a forradalom leverése után a Pest Megyei Tanács Népművelési Osztályának néhány em-

bere átvette a könyvtár vezetését és a dolgozók egy részét eltávolították. Így került *Mária néni* Szentendrére, a körzeti könyvtárba.

Amikor a könyvtár vezetésében stabilizálódott a helyzet *Debreceni Imréné* igazgatása alatt, *Mária néni* visszakerült a budapesti központba. Később, 1961–62-ben újra ki kellett járnia Szentendrére, mert a könyvtár ideiglenesen odaköltözött, amíg a *Krisztina körúti* helyiséget – amit akkor kapott meg a könyvtár – rendbehozták, felújították.

Közben folytatódott a falusi és községi letéti könyvtárak telepítése. Ezekre a helyekre nemcsak könyveket, hanem polcokat is kellett vinni, ahová a könyveket lehetett rakni. Újakat nem lehetett venni, ezért *Mária néni* a bizományi áruházakban vásárolt régi szekrényeket. Egyik-másik még a szállítást sem bírta ki, mielőtt a helyére került volna, szétesett. De a legtöbb közülük egész sokáig bírta.

Amikor a könyvtár helyzete végre normalizálódott a *Krisztina körúton*, elkezdődhetett az igazi munka. Ekkor

már Mária néni is könyvtárosi munkát végzett: a feldolgozó osztályon dolgozott, ahol a címléírást és a szakozást végezte. Ezt mindig szerette csinálni és könnyen is tanulta a főiskolán, hiszen a községi előjáróságon könnyen eligazodott a szabályok között. Talán ez segítette abban, hogy a könyvtári szabványok előírásait is hamar elsajátította.

Abban az időben a megyei könyvtárak egyik legnagyobb feladata volt a katalógusépités. Pest megyében ezt úgy szervezték meg, hogy járásonként megalakítottak egy brigádot a járásban dolgozó független könyvtárosokból, akik bizonyos napokon összegyűltek, és tanulás közben szépen elkészítették a saját katalógusukat. Tulajdonképpen gyakorlatban tanulták meg a címléírást és a katalógusépitést. Mária néni aktívan részt vett a megyei könyvtár katalógusának készítésében és amikor az új raktári jelzetet kellett a katalóguscédulákra rávezetni, már az ő vezetése alatt történt a cédulák szétdobálása, átjelzetelese és újra összerakása.

57 évesen, 1973-ban ment nyugdíjba. Már nem vett részt 1975-ben a könyvtár mai helyére, Szentendrére való köl-

töztetésében. Később, férje halála után – orvosi javaslatra – újra munkát vállalat a Pest Megyei Könyvtárban. Kezdetben helyismereti anyagot gyűjtött a budapesti könyvtárakban. Amikor már egészségileg megerősödött, kezdett kijárni Szentendrére és újra a címléírássba és a szakozásba merült el. Azóta is hetente egy napon lelkesen és nagy energiával dolgozik nálunk.

Miután egyedül maradt, igyekezett minden idejét lekötni, így vészelte át a magányosság érzését. Elővette az esperantó nyelvet, amit már korábban tanult, és ezáltal került Magyarország legnagyobb esperantó nyelvű könyvgyűjteményébe. *Fajsi Károly* fáradhatatlan munkával és rengeteg anyagi ráfordítással gyűjtötte és gyűjti a világ minden táján megjelenő esperantó könyveket, kiadványokat. Mária néni ezt a gyűjteményt katalogizálja. Egy részéről már nyomtatásban is megjelent egy igen alapos munkával elkészített katalógus (*Patakine Czeller Mária: Katalogo de la esperanto-kolletajo de Károly Fajsi Budapest I. – Bp.: Orsz. Idegennyelvű Kvt., 1992.*) Ugyancsak az esperantó révén nagyon sok országba eljutott Mária néni: 11 esperantó kongresszuson vett részt, amelyek közül számára a legemlékezetesebb a pekingi, a norvégiai és a spanyolországi volt.

Mária néni még ma is nagyon friss és fiatalosan mozgékony. Ez annak köszönhető, hogy egészségesen él, sokat jár túrázni. Minden hétvégén a Budai hegyekbe kirándul Vasas Sportklub-beli társaival, tavasszal, nyáron és ősszel pedig mindig elutaznak valamilyen távolabbi vidékre is.

Mi mindnyájan csodáljuk és szeretjük őt. Reméljük, még sokáig fog közöttünk dolgozni! Szeretettel köszöntjük őt a két jubileumi esemény alkalmából!

Kabai Ilona